

Благодійність: за покликом серця чи з розрахунку?

13 грудня минулого року в Університеті банківської справи НБУ відбулося засідання Дискусійного клубу на тему: “Благодійність: покликом серця чи раціональний розрахунок?” Воно проходило в он-лайн-режимі, тож участь у засіданні взяли й студенти і викладачі Черкаського, Харківського та Львівського інститутів банківської справи УБС, а також запрошені гості, які обговорили різні аспекти цієї важливої суспільно значущої проблеми.

Поспішаючи до університету на засідання Дискусійного клубу вуличкою столичного Подолу, я відразу й не помітив бабусю, що у вечірніх сутінках сиділа просто на мерзлом тротуарі біля комерційного банку. Вгледівши стареньку, я повернувся і поклав у її сухорляву долоню п’ять гривень. Вона вдячно прошамкала посинілими від холоду губами: “Хай Бог береже тебе, сину, за твою благодійність”, – і втерла сльозу..

Так зовсім несподівано я став благодійником і водночас зрозумів, що проявляти це почуття можна буквально на кожному кроці.

А відвідавши засідання Дискусійного клубу Університету банківської справи НБУ, дізнався, якою багатогранною може бути благодійність, як вона розвивається разом із розвитком суспільства, як впливає на нього та особу зокрема. Приємно було, що цією духовною проблемою так глибоко і зацікавлено переймаються молоді люди – майбутні банкіри, фінансисти, основою життя яких, здавалося б, має бути економічна вигода і меркантильність. Їх душевний підхід до теми відчувався навіть в оформленні столу для учасників дискусії, який прикрашали копії купюр різних валют і стилізовані паперові сердечка. Такою ж душевною теплотою і щирістю були пронизані всі виступи і навіть серйозні дослідження студентів, у яких вони розкривали різні аспекти благодійності, її трансформацію в соціумі, прояви дійсно поклику серця та раціонального розрахунку.

Студентки Інституту магістерської та післядипломної освіти УБС НБУ **Катерина Самсонова** і **Вікторія Буряк** у своїй доповіді розкрили гуманізуючий вплив благодійності на розвиток суспільства й особи, який проявляється у кількох напрямках. По-перше, благо-

дійність гуманізує економічні відносини в соціумі та створює конструктивну мотивацію прогресивного розвитку. Економіка як соціокультурне явище має також вищу мету – соціальний результат, поліпшення життя всіх людей, підвищення суспільного добробуту. При цьому економіка є динамічною системою, розвиток якої пов’язаний із багатьма параметрами, зокрема моральним та інтелектуальним рівнем суспільства. Існує низка соціальних механізмів, завдяки яким суспільство розвивається і самовдосконалюється. До них належить передусім розвиток альтруїстичних форм поведінки, зокрема – благодійності. Другим аспектом гуманізуючого впливу благодійності на суспільство є посилення відносин допомоги та партнерства, які, починаючи з доісторичного періоду, були для гомо сапієнс необхідною умовою виживання. Її не можна розглядати лише як простий перерозподіл фінансових і матеріальних ресурсів. Це – процес співпраці двох сторін, кожна з яких має свої інтереси та психологічні, соціальні, релігійні, політичні або економічні мотиви. Третім гуманізуючим аспектом благодійності є те, що вона допомагає формувати культуру соціального партнерства та співпраці, допомагає залагоджувати соціальні конфлікти в суспільстві на основі формування спільної мети – забезпечення громадян необхідним обсягом матеріальних благ і послуг, з урахуванням принципів альтруїзму та справедливості. Четвертим аспектом суспільного значення благодійності є те, що вона гуманізує й гармонізує суспільство в психологічній сфері та надає відчуття щастя. Недаремно для того, щоб позбутися глибокої депресії, пов’язаної з тяжким розлученням, психологи порадили принцесі Діані зайнятися благодійністю, що значно допомогло їй не лише ви-

рішити свої внутрішні проблеми, а й заслужити звання “народної принцеси” та “королеви сердець”. Така порада заснована на багатовіковому досвіді людства, вираженому формулою: “допомагаючи іншим, ти допомагаєш і собі”. Адже саме у благодійній активності людина знаходить соціальну підтримку, не замикається на власних проблемах, а отже, поліпшує своє життя. П’ятим аспектом гуманізуючої ролі благодійності є те, що вона сприяє підвищенню рівня духовності й актуалізації вищих моральних цінностей. Це також сприяє прогресу суспільства та гармонізації його розвитку.

“У дослідженні Британського фонду Чарітіз Ейд Фаундейшн (Сі Ей Еф) (Charities Aid Foundation (CAF)), на підставі даних всесвітнього опитування компанії Галлап (Gallup) “Рейтингу світової благодійності”, бере участь понад 150 тисяч респондентів зі 153 країн. Воно – найбільше у сфері добродійності й єдине на сьогодні, яке дає загальне уявлення про благодійність у глобальному масштабі, – зазначили доповідачки. – Місце кожної країни в цьому рейтингу залежить від середнього значення за трьома показниками: пожертвування людьми грошей благодійним організаціям, робота приватних осіб як волонтерів та надання громадянами допомоги незнайомим, котрі її потребують. У 2010 році середній показник рейтингу України становив 31.6%, а в 2011 році – 32.4%. За цей рік вона перемістилася зі 150 на 105 місце з такими показниками: благодійні пожертвування – 11% (у 2010 році – 5%), волонтерська робота – 30% (14%), допомога нужденним – 37% (19%). Нині Україна ділить 105 місце в “Рейтингу світової благодійності – 2011” із Японією та Чадом. Дослідники підкреслюють, що зміни в межах одного процентного пункту в глобальному масштабі свідчать про

зміни в поведінці сотень тисяч людей. “Світовий рейтинг благодійності – 2011” свідчить: загальна кількість громадян, залучених до добродійності у світі, зросла, проте число жертводавців і загальна сума пожертвувань благодійним організаціям скоротилися. Пріоритетними сферами діяльності благодійних організацій нині є: соціальний захист населення (69%), охорона здоров’я (49%), освіта і права людини (по 48%), розвиток громади та підтримка громадських ініціатив (47% та 46%). Аналіз обсягів допомоги благодійних організацій в Україні свідчить про те, що понад 75% їх витрачають на свою діяльність щорічно до 500 тис. грн., із них 30% мають річні бюджети до 50 тис. грн., решта цих установ витрачає на свої програми понад 1 млн. грн. Благодійники роблять те, що потрібно людям, а не те, що модно, зручно чи легко. Завдяки їм втілюються в життя складні, багатоступеневі проекти, до яких приєднуються всі бажаючі, кому важливо приносити користь суспільству”.

Доповідачі назвали найвідоміших благодійників сучасності, серед яких чільне місце посідає мати Тереза, котра понад 45 років служила бідним, хворим, сиротам і нужденним. Наприкінці життя вона працювала в 610 представництвах у 123 країнах світу. Після смерті була зарахована до лику блаженних Папою Іоанном Павлом II і отримала звання Блаженної Терези з Калькутти. Другим всесвітньо відомим меценатом є Білл Гейтс – засновник найбільшої у світі благодійної організації Білла та Мелінди Гейтсів, який спонсорує проекти в галузі освіти й охорони здоров’я, виділяє кошти на боротьбу зі СНІДом та іншими захворюваннями в усьому світі. Джон Рокфеллер профінансував будівництво Центру Рокфеллера для індустрії зв’язку в Нью-Йорку, пожертвував 9 млн. доларів на зведення будівлі ООН. Будучи набожною людиною, він виділив значну суму коштів церкві.

До благодійності активно долучився й Університет банківської справи НБУ, зазначили виступаючі. Зокрема, починаючи з 2006 року, він проводить “Аукціони надій”, учасниками яких були Руслана Лижичко, Володимир Зеленський, Василь Вірастюк, Роман Віктюк, Андрій Шевченко, Богдан Ступка, Олег Тягнибок, Віктор Ющенко, Ніна Матвієнко, брати Клички та інші відомі люди. Цей проект неодноразово демонструвався на виставках соціальних проектів і є номінантом конкурсу

“Благодійник року” як наймасштабніший студентський захід, який за п’ять років існування зібрав рекордну суму – близько 1 млн. грн.! Кошти від цих аукціонів використовуються на різні цілі. Так, за зібрані на першому аукціоні в 2006 році у Львівському інституті банківської справи УБС НБУ 43 800 грн. обладнано мультимедійний клас у Школі соціальної реабілітації м. Городка. На другому аукціоні (м. Львів, 2007 рік) було зібрано 75 тис. грн., за які придбано найкращий в області інкубатор для пологового будинку № 1 м. Львова. За його допомогою врятовано понад 200 дітей, які народилися передчасно та вагою від 500 грамів до 2.5 кілограма. На понад 200 тис. грн., виручених на третьому аукціоні (м. Львів, 2008 рік), відкрито перший в Україні Храм пам’яті у відреставрованій старовинній дерев’яній церкві в с. Куцах. У Черкаському інституті банківської справи у 2009 році відбувся четвертий аукціон – зібрано майже 200 тис. грн.,

перший Центр соціокультурної реабілітації для сліпих у спеціалізованій бібліотеці УТОСу. Сьомий аукціон відбувся 27 грудня 2012 року вперше на базі Інституту магистерської та післядипломної освіти УБС, його метою є навчання сиріт України фінансової грамотності. За виручені кошти буде придбано навчальну літературу з предмета “Фінансова грамотність”. Магістри університету розповідатимуть 10-класникам у кожному сиротинці, як функціонує світ грошей, вітчизняна фінансово-банківська система.

На жаль, нині в Україні існує чимало перепон на шляху розвитку благодійної справи благодійності. Найголовнішими з них доповідачі назвали відсутність стандартів діяльності та низький рівень поінформованості про можливість здійснення благодійництва. Аналіз опитування компаній, які бажають займатися благодійністю, свідчить про парадоксальну ситуацію, що склалася у вітчизняному бізнес-

Виступає проректор Університету банківської справи НБУ Анжела Кузнєцова (крайня ліворуч).

на які розпочато очищення русла річки Вільшанки, проведено конкурс на оздоблення набережної, укріплено береги в селі Млієві. Мета заходу – привернути увагу громадськості до збереження малих річок України. П’ятий аукціон відбувся в Харківському інституті банківської справи на початку 2011 року. Виручені на ньому майже 200 тисяч гривень пішли на облаштування реабілітаційного кабінету в Харківському обласному спеціальному загальноосвітньому навчально-виховному закладі для дітей із вадами слуху, чим було привернуто увагу громадськості до проблем таких дітей. Шостий аукціон також провели у ЛІБСі, він приніс 230 тис. грн., які допомогли відкрити

середовищі: навіть коли компанії мають необхідну кількість коштів, то вони змушені долати спротив державних інституцій при впровадженні благодійних програм. Також однією з причин гальмування розвитку благодійництва в Україні є відсутність стимулів, зокрема належних податкових пільг. Для майже половини учасників опитування проблемою при здійсненні благодійних програм виявилася небезпека використання коштів не за призначенням. Найбільшими ж ризиками для розвитку благодійності в Україні, на думку компаній – учасниць дослідження, є недосконале законодавство (63%) та ставлення держави до філантропії (55%), третина компаній (32%)

стикаються з недовірою суспільства до благодійних програм. При цьому найпоширенішими напрямками благодійності в Україні є допомога людям, які просять милостиню, та пожертви на церкву, найменше віддають кошти на боротьбу з наркоманією та алкоголізмом, підтримку освіти і науки, обдарованої молоді, розвиток охорони здоров'я, захист навколишнього середовища та будинки престарілих.

Доповідь студенток викликала жваве обговорення проблем благодійності учасниками Дискусійного клубу. Зокрема, голова правління фонду "Україна – 3000" **Марина Антонова** повідомила, що нині в Україні зареєстровано майже 12 тисяч благодійних фондів, які щороку збирають на свою діяльність приблизно 3 млрд. грн., але з них реально працює всього близько 200 компаній. Це серйозні оператори, які перетворюють благодійність у соціальні інвестиції та економічний чинник розвитку держави. Без них неможливий розвиток медицини, освіти, музейної справи, який не може забезпечити держава – її фінансування вистачає в основному на зарплату, а поліпшення матеріальної бази, навчання фахівців, як правило, здійснюється за рахунок благодійних фондів. Одним із перших великих державних благодійників в Україні став Національний банк, який ще в 1990-х роках збирав значні кошти на підтримку сиротинців, дитбудинків. Велику справу робить і Університет банківської справи НБУ, для якого благодійність стала частиною навчальної програми і покликом сердець студентів та викладачів. Узагалі, банкірам і благодійникам притаманна ідея соціальної відповідальності, яку потрібно розвивати у майбутніх фінансистів "Аукціонами надій" та іншими акціями. Марина Антонова зазначила, що українцям притаманні благодійність і співчутливість практично на генетичному рівні, тож майже кожен громадянин є благодійником. При цьому вона віднесла до благодійних внесків і гроші батьків на ремонті шкіл, кошти громадян на підтримку медичних закладів, чим викликала неоднозначну реакцію учасників засідання, адже в народі їх здебільшого вважають поборами. Враховуючи ці та інші соціальні внески, вважає голова правління фонду "Україна – 3000", наша країна заслуговує на значно вище місце у світовому рейтингу благодійності. А чим вищий цей рейтинг, тим розвинутішим вважається суспільство.

Студенти з цікавістю слухали доповіді колег.

Чи завжди ж благодійність твориться безкорисливо, особливо у наш прагматичний час? Чи не криються за нею якісь меркантильні або комерційні інтереси, піар-акції? Відповіді на ці та інші питання особливо хвилювали учасників дискусії. Студентка Київського національного економічного університету **Єлизавета Вовченко** висловила думку, що в нашій країні підприємства, які виділяють кошти на благодійність, напряду не отримують грошового прибутку, але таким чином підвищують свій імідж і довіру до себе. За результатами досліджень, громадяни згодні платити більше за продукцію підприємствам, які займаються благодійністю, соціальною відповідальністю. На цей месидж студентка з Черкас категорично заявила, що така діяльність є не благодійною, а комерційно-рекламною, завдяки якій піаряться деякі компанії.

Цю тему розвинули у своїй доповіді студенти Інституту магістерської та післядипломної освіти **УБС Ольга Моргун** та **Костянтин Хведчук**, дослідивши благодійність як раціональний розрахунок. Вони зазначили, що в практиці західного, а нині вже й вітчизняного бізнесу благодійництво та спонсорські заходи дуже часто використовуються для створення позитивного іміджу та соціальної відповідальності таких благодійців. На думку доповідачів, благодійність із економічної точки зору неможлива, оскільки така діяльність спрямована на здобуття вигоди. У нашому суспільстві досі існує нерозуміння різниці між благодійництвом, меценатством і спонсорством. Але ж "благодійник спонсору не товариш". У 2010 році було проведено опитування юридичних

осіб, які займаються благодійністю, щодо того, в якій формі вона надається. 23 відсотки респондентів вважають, що це – гроші, на рівні 20 відсотків знаходиться волонтерська допомога і надання товарів та послуг цих компаній. На запитання щодо мотивів здійснення благодійності 41 відсоток опитаних відповіло, що вони роблять це для підвищення іміджу компанії, і благодійні кошти формуються у піарта маркетингових бюджетах цих фірм. Лише 1 відсоток респондентів зазначив, що не ставить за мету популяризувати свою діяльність за рахунок благодійності. Щодо проблем її розвитку, то 41 відсоток компаній зауважив, що держава не створює умов для цього. Тому виникають питання, чи можна вважати таку діяльність саме благодійністю і чи потрібні для неї зовнішні, зокрема державні, стимули? Хоча в нашій країні все ж існують певні заохочення для благодійних фондів, основна діяльність яких не оподатковується податками на прибуток і додану вартість, а також є пільги у сплаті за землю. Та й інші підприємства при здійсненні благодійності мають стимул згідно з Податковим кодексом – знижку до 4 відсотків суми оподаткованого доходу попереднього року. Наприклад, у Чехії та Польщі практикуються додаткові стимули у вигляді процентної філантропії. Хоча дехто вважає, що такі стимули можуть стимулювати благодійну діяльність. А чи можна взагалі вважати благодійністю те, що компанія з виробництва тютюнових виробів виділяє кошти на боротьбу з туберкульозом та раком легень, алкогольна – на будівництво спортмайданчиків? – задавали риторичні запитання доповідачі.

“Стосовно ж функціонування самих благодійних фондів, то існує певна недовіра громадян, чи потраплять перераховані ними в ці фонди кошти до тих, хто їх потребує, — порушила ще одну проблему Ольга Моргун. — Адже відомо чимало фактів, коли ці гроші використовувалися не за призначенням, а то й узагалі зникали разом із фондами-одноденками. Тому для ефективної роботи благодійні фонди мають працювати прозоро й публічно, мати звіти щодо надходження та розподілу коштів, своєї діяльності, а також надійну репутацію на ринку таких послуг. Дослідження громадської організації “Опора” та Комітету рівних можливостей показали, що в 2012 році благодійність значною мірою здійснювалася у політичних цілях — було створено 65 таких фондів, зокрема й чимало одноденок, пов’язаних із виборами до Верховної Ради. Всього ж за останні три роки перед виборами заснували 2 500 нових благодійних фондів, більшість з яких працювала саме для політичного іміджу”.

У зв’язку з цим мені пригадалися вибори мера Києва, коли столичні клерки-“гречкосії” під виглядом благодійності розносили по квартирах пакети з крупкою та іншими продуктами, що значною мірою сприяло голосуванню в основному збіднілих літніх киян за Леоніда Черновецького. Та й на нинішніх кандидатів у народні депутати працювало чимало “благодійців” із продаборами чи пропозиціями різного роду: ремонтів будинків, дворів, інших послуг, для яких ця робота була явно не покликком душі, а раціональним розрахунком. Причому здебільшого така допомога надавалася за бюджетні, тобто наші ж кошти платників податків. І це теж є великою проблемою псевдоблагодійності в нашій країні, з якою треба боротися навіть на законодавчому рівні, можливо, із застосуванням кримінальної відповідальності. Як і з тими нечесними фірмами, які використовують благодійність для зниження податкового тиску чи виведення коштів у тінь. Подібні думки висловили й учасники Дискусійного клубу. А Марина Антонова порадила скористатися практикою економічно розвинутих країн, у яких не держава вирішує, на що витратити податки громадян, а вони самі можуть перераховувати їх частину лікарні, музею, бібліотеці, дитбудинку чи іншому закладу. Ці благодійні кошти використовуються на поліпшення якості життя поза державним впливом — зокрема

таке практикується у США. Також Марина Антонова загострила проблему активного впровадження корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), яка передбачає, що підприємства, котрі працюють у громаді й користуються якимись її благами, мають поліпшувати життя цієї громади завдяки благодійній діяльності. Солідні західні компанії навіть вважають, що не застосовуючи КСВ, вони втрачають імідж і прибутки, тоді як у нашій країні розуміння цього поки що немає. Щодо оцінки ефективності благодійних фондів, то теж варто скористатися американським чи англійським досвідом, де існують спеціальні сайти, на яких відображено їх діяльність. Таку прозору систему варто впровадити і в Україні, можливо, на зразок банківської системи CAMELS.

Завідувач кафедри суспільних дисциплін Львівського інституту банківської справи **Зоя Скринник** зазначила, що добродійність обов’язково має йти від серця і з розсудливим розумом, щоб використати ці кошти на найпотрібніші цілі. Вона розповіла, що шість років тому студенти провели дослідження щодо соціальної ролі грошей, під час якого Герой України, відомий зберігач культурної спадщини Борис Возницький розповів їм, які величезні кошти на це потрібні. Він зазначав, що в цивілізованих країнах держава допомагає меценатам зваженою податковою політикою, і це не призводить до тінізації економіки, а навпаки, сприяє її розвитку. При цьому й самі люди мають керуватися тверезим розрахунком і надавати кошти на благородні цілі. Наприклад, у Дрездені чимало коштів громадяни вклали у відродження зруйнованої військовою найвищою церкви — Фрауенкірхе. “А головний лікар Львівської дитячої лікарні Дмитро Квит сказав, що на конкурс краси у нас кошти знаходять легко, а на медицину — ні, тому що люди, які виділяють ці гроші, не лікуються в Україні, — пригадала Зоя Скринник. — Він показав нам кювез для новонароджених, придбаний за 65 тисяч гривень, зібраних на нашому “Аукціоні надій”. І сказав, що за ці гроші можна було полікувати за кордоном одну дитину, а тут уже полікувалися сотні малюків. Отже, благодійність має здійснюватися за покликком серця, але й із розрахунком. Не повинно бути протиставлення: якщо є допомога держави, то вона не йде від серця. У держави серця немає — тільки розум, але він має працювати і приносити користь кожному. Я боюся, що він у нас ледачий”.

Ректор Університету банківської справи НБУ **Тамара Смовженко** навела два приклади благодійності та меценатства для громадян нашої країни — арт-галерея Віктора Пінчука в Києві, де люди безкоштовно можуть насолоджуватися творами мистецтва, та набережна зі світломузичним фонтаном у Вінниці, облаштовані для відпочинку містян за кошти благодійного фонду Петра Порошенка. Ці люди витратили свої кошти за покликком серця на благо громади. А коли мова йде про фонди, то тут має переважати раціоналізм, зауважила професор. До того ж благодійництво не повинно розбещувати тих, кому надається допомога, виробляти в них споживачку психологію. (З цього приводу мені пригадалася мудрість про те, що краще дати бідному не рибу, щоб нагодувати його, а вудку і навчити ловити рибу. Адже відомо, що чимало ледарів і волоцюг зробили благодійність єдиним джерелом існування, а багато хто — навіть своїм “бізнесом”, спекулюючи на інвалідах і дітях).

Проректор УБС **Анжела Кузнєцова** розповіла, як нелегко давалося проведення першого “Аукціону надій”, оскільки люди тоді ще були морально не готові до такої акції. Тому викладачі вузу самі показували приклад благодійності й навчали це робити студентів, хоча досі не всі вони розуміють, чому мають жертвувати комусь свої гроші. До усвідомлення цього треба дійти кожному, пропустивши почуття любові до ближнього через серце. Дехто стає благодійником, лише особисто переживши скруту. “Справа ж викладачів університету — самим учитися благодійності й навчати молодь робити це мудро, правильно, раціонально, з користю не лише для певної людини, а й для всього суспільства, — зазначила Анжела Кузнєцова. — Слід пам’ятати мудрість матері Терези про те, що благодійність є справою між вами і Богом. Багато хто вас не зрозуміє і навіть засудить, але треба творити добро, незважаючи на реакцію оточуючих”.

Дивлячись на одухотворені обличчя юних учасників Дискусійного клубу, я бачив, що їхні серця дійсно відкриті для благодійності, й вони не лише братимуть участь в “Аукціонах надій” та інших благодійних акціях університету, а й готові до щоденного її прояву, виростатимуть справді з любов’ю до ближнього в серці.

Микола Пацера,
“Вісник НБУ”.

Фото Андрія Писаного.